

8. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції»: станом на 01.03.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – Ст. 263.
9. Рекомендація № 6 R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо спрощення кримінального правосуддя» від 17.09.1987 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_339&check=4/UMfPEGznhh4NV.ZibQNb9HHI4Egs80msh8Ie6.

Анотація

Дмитрук М.М. Гармонізація КК України із практикою Європейського Суду з прав людини як чинник впровадження кримінального проступку. – Стаття.

Автором роботи розглянута практики Європейського Суду із прав людини, в якій Суд визнає адміністративні правопорушення, що тягнуть арешт, діями кримінально-правового характеру. У статті пропонується віднести адміністративні делікти, за які Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачений арешт, до карних провин. Наводиться перелік деліктів, які пропонується трансформувати в карну провину.

Ключові слова: карна провина, арешт, практика Європейського Суду із прав людини.

Summary

Dmytruk M.M. Harmonization of Criminal Code of Ukraine with practice of European Court of human rights as a factor of introduction of criminal offense. – Article.

The author of the work was considered many practices of the European Court of Human Rights, in which The Court acknowledges administrative offences, drawing an arrest, as the acts of penal nature. In the article it is suggested to consider administrative delicts for which Ukraine Code of administrative offences foreseen san arrest as the criminal misdemeanor. It contains the list of delicts which are offered to transform in criminal misdemeanor.

Key words: criminal misdemeanor, arrest, European Court of Human Rights.

УДК 343.2(477):340.113

Т.С. Коханюк

ВВЕДЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО РОЗДІЛУ ДО ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЯК СИСТЕМИ

Теза 1. Українське законодавство потребує закону «Про закони та інші нормативно-правові акти».

Регламентом Верховної Ради України від 19.09.2008 № 547-VI (зауважимо, що він на даний момент втратив чинність), а саме ст. 90 передбачені певні вимоги до оформлення законопроектів. Серед таких вимог: 1) законопроект, проект іншого акта має бути оформлений відповідно до вимог закону, Регламенту Верховної Ради України та інших прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів; 2) кожен законопроект повинен містити положення щодо порядку набрання ним чинності; 3) якщо для реалізації положень поданого законопроекту після його

прийняття необхідні зміни до інших законів, такі зміни мають викладатися в розділі «Перехідні положення» цього законопроекту або в одночасно внесеному його ініціатором окремому законопроекті. До законопроекту додається перелік законів та інших нормативних актів, прийняття або перегляд яких необхідно здійснити для реалізації положень законопроекту в разі його прийняття. Чинним Регламентом Верховної Ради України від 10.02.2010 № 1861-17 передбачено ті самі вимоги до оформлення законопроектів.

Якщо щодо порядку здійснення обліку та систематизації законодавства чинний Наказ Міністерства юстиції України від 15.04.2004 № 31/5 «Про затвердження Положення про порядок здійснення обліку та систематизації законодавства в органах та установах юстиції України», то щодо порядку оформлення самого тексту законодавства (зокрема – законів та нормативно-правових актів) нормативних актів не має.

Винятком є Положення про порядок роботи із документами у Верховній Раді України, затверджене розпорядженням Голови ВРУ № 448 від 25.05.06 року, яке визначає порядок документування законотворчої діяльності, підготовки й оформлення документів у Верховній Раді України, технічного забезпечення їх підготовки, контролю за виконанням документів і доручень, а також здійснення діловодних процесів – організації документообігу, формування справ і зберігання документів та поширюється на всю службову документацію, в тому числі на документи, які містять інформацію з обмеженим доступом. Розділом 3-ім цього Положення передбачено документування законотворчої діяльності. У його підпунктах зазначено загальні вимоги, роботу з проектами законодавчих актів, внесеними суб'єктами права законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України, роботу з актами Верховної Ради України, документування засідань і нарад, забезпечення документами засідань Верховної Ради України, народних депутатів України, працівників апарату. Щодо загальних вимог, то тут звернено увагу на бланки, на яких мають готуватись документи ВРУ; їхні реквізити; реквізити підпису документа; преамбулу; справи закону та справи законопроекту.

На нашу думку, у вказаних нормативно-правових актах (незважаючи на їх чинність чи не чинність) лише частково визначені вимоги до документів ВРУ (але не до документів інших органів влади), проте ці вимоги спрямовані радше на форму цих документів, проте не на їхній зміст. Не можемо із цим погодитись, адже законодавча техніка досягла значного рівня розвитку і використовувати ці досягнення при проектуванні закону чи іншого нормативно-правового акта не те що потрібно, а навіть необхідно.

Теза 2. У вказаному законі має бути передбачено положення про наявність статті чи розділу в кожному законі чи іншому нормативно-правовому акті, які були б присвячені тлумаченню певних термінів чи термінологічних зворотів.

Як відомо, законодавство України є цілісною системою, проте з цього приводу виникають постійні зауваження з боку науковців. Так, одне з них – несистемність елементів системи законодавства. Пояснити це дуже просто: оскільки законодавство – це система, то його елементи мають перебувати у системних зв'язках. У складі великої системи законодавства можуть утворюватись

підсистеми. Елементами системи можуть виступати нормативно-правові акти, норми, структурні частини норм тощо. Крім системних зв'язків між переліченими елементами, існують системні зв'язки між термінами, термінологічними зворотами, поняттями та буденними словами. В ідеалі, кожен визначений у законодавстві термін має трактуватись у всіх його елементах однаково. Проте для тих, хто хоч раз застосовував той чи інший нормативно-правовий акт, стає зрозумілим, що деякі терміни можуть мати відмінне тлумачення, що негативним чином впливає на правозастосування. Так, під час тлумачення терміна «близькі родичі» у кримінальному законі більшість правостосувачів звертається до КПК України, а саме до його п. 11 ст. 32, де вони визначаються як «батьки, дружина, діти, рідні брати і сестри, дід, баба, внуки». У той же час Цивільний кодекс України в дужках визначає їх як «батьки, діти, брати, сестри» (ч. 1 ст. 68). Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції», який ще не набрав чинності, говорить про «близьких родичів» як про «подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи за умови їх постійного проживання разом із суб'єктом, визначеним у частині першій ст. 2 Закону «Про засади запобігання та протидії корупції», і ведення з ним спільного господарства» (ч. 1 ст. 1). Таким чином, під час тлумачення лише одного терміна маємо різні варіанти.

На думку І.Я. Козаченка, вироблення законодавчого понятійного апарату, який буде відповідати основним ознакам і особливостям цього явища, виступає вагомою ознакою зрілості юридичної науки і всієї системи права. Право в цілому як системне утворення дозволяє законодавцю використовувати «наскрізні» терміни і поняття, тобто одна галузь права оперує поняттями іншої правової галузі, при цьому не втрачаючи своєї специфічності. Так, вітчизняне кримінальне право досить широко використовує категорії, які мають міжгалузеве, а інколи і взагалі неправове значення [1, с. 110].

Розвиваючи далі роздуми науковця, видається правильним введення окремого розділу КК на зразок «Терміни та термінологічні звороти кримінального законодавства». Думки стосовно введення такого розділу не є новими для науки кримінального права. Так, ряд науковців висловлювали аргументи на виокремлення окремого розділу, а інші обґрунтовували свою позицію щодо адекватного тлумачення певних термінів у структурних частинах статей КК. Можемо зауважити, що практика виділення термінів щодо певного законодавчого акта є не надто новою для чинного законодавства України, проте до КК вона не застосовувалась. Наприклад, у таких Законах України, як «Про стандартизацію» від 17.05.2001 р., «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р., «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 та ін. є статті, в яких безпосередньо закріплені терміни цього законодавчого акта.

М.І. Хавронюк пропонує в КК України створити Словник кримінально-правових термінів, який можна розташувати як окрему статтю у розділі I або як окремий розділ I-I чи розділ XVI Загальної частини. У ньому, вважає М.І. Хавронюк, треба дати визначення специфічних понять, що повинні мати однакове правове значення для застосування всіх норм Загальної й Особливої

частин КК України або їхніх окремих розділів (наприклад, що стосується одnorічних злочинів). При цьому критерій визначеності вимагає закріплення в законі легальних визначень найбільш значимих термінів. У деяких випадках терміни можуть не визначатися, а замість цього робитися відсилання до відповідного Закону України або міжнародного договору України, в якому цей термін вже визначено, у т.ч. і для потреб кримінального права [2, с. 618].

У частині КК інших держав питання утворення окремого розділу з кримінально-правовою термінологією і надалі залишається актуальним. Наприклад, у КК Естонської Республіки (станом серпень 2001 р.) не має окремого розділу стосовно такої термінології. Тут використовується практика тлумачення окремих термінів безпосередньо у відповідних статтях КК або їх перших частинах, зокрема у ст. 63 роз'яснено, як необхідно тлумачити термін «шпигунство», у ч. 1 ст. 76 роз'яснено зміст терміна «контрабанда», у ч. 1 ст. 115 роз'яснено зміст терміна «зґвалтування», у ч. 1 ст. 160 дається визначення поняття «посадова особа» тощо. [3]. У даному кодексі не передбачено надання визначення певних термінів у примітках, як у КК України.

Аналогічними у своєму викладі є також КК Республіки Таджикистан, оскільки лише в примітках до ст. 165 «Втягнення неповнолітнього до вчинення злочину» роз'яснюється, що під неповнолітнім у даній главі розуміються неповнолітні й малолітні; у примітці до ст. 212 «Порушення правил дорожнього руху і експлуатації транспортних засобів» визначається, що слід розуміти під «іншими механічними транспортними засобами»; у примітці до ст. 244 «Крадіжка» дається визначення поняття «викрадення»; у примітці до ст. 260 «Фіктивне підприємництво» дано визначення терміна «дохід», який має тлумачитись саме таким чином у цій главі, та ін. Проте у більшій частині приміток цього кодексу йдеться про підстави звільнення від кримінальної відповідальності; значні, великі та особливо великі розміри [4].

У КК Грузії автентичне тлумачення певних термінів здійснюється в перших частинах окремих статей. Також ст. 307 КК, яка називається «Державна зрада», цілком присвячена розкриттю змісту терміна «державна зрада», та у ст. 382 КК «Поняття злочинів проти військової служби» дається визначення відповідного поняття [5].

Аналізуючи КК Республіки Узбекистан, видається, що ситуація така сама як і у КК Естонської Республіки. Так, у ч. 1 ст. 15 КК дається визначення поняття «злочину», у ст. 27 КК викладено зміст терміна «співучасть», у ст. 120 роз'яснено зміст терміна «Бесакалбазлик», у ст. 192 КК надається зміст терміна «дискредитація конкурента», який закладений у ньому законодавцем, тощо. Проте розділ восьмий Особливої частини КК Республіки Узбекистан цілком присвячений роз'ясненню вживаних у кодексі термінів і називається «Правове значення термінів». У даному розділі міститься роз'яснення 45 и вжитих у цьому кодексі термінів та термінологічних зворотів [6].

Схожим є КК Республіки Молдова, де є окрема глава XIII, у якій дається визначення певних термінів, що вживаються у цьому кодексі. Відмінністю від КК Республіки Узбекистан є те, що роз'яснення кожного терміна виокремлене

в окрему статтю (ст.ст. 120–134 КК). Крім цього, у ст. 119 зазначається: «Кожен раз, коли в кримінальному законі вживається один із термінів або один із виразів, які тлумачаться в даній главі, їх значення розуміється так, як передбачено в наступних статтях» (маються на увазі ст.ст. 120–134 КК) [7].

У КК Республіки Білорусь у Загальній частині в окремій статті надається визначення окремих термінів. Так, ст. 4 має назву «Роз'яснення окремих термінів Кримінального кодексу» і в ній дається визначення 16 термінам, які вживаються найбільш часто у КК. Ще однією особливістю цього кодексу є надання визначення певних термінів у примітках, які розміщені на початку окремих глав (зокрема, 24, 25, 26, 29, 30, 35, 37) та на початку одного розділу (розділ X). Окрім цього, як і в інших кодексах пострадянських республік, надаються визначення певних термінів у відповідних статтях та окремі визначення в примітках статей, розміщених у кінці статті (терміни, які мають розумітись саме таким чином у цій статті) [8].

Щодо КК Республіки Латвія, то, як і в інших вказаних кодексах, визначення термінів надаються безпосередньо у статтях КК. Винятком є ст. 261 цього кодексу «Поняття транспортного засобу», ст. 316 «Поняття державної службової особи», ст. 331 «Поняття злочинного діяння на військовій службі і його суб'єкту», де лише даються визначення, але не зазначено ніякого складу злочину і, відповідно, не має санкцій цих статей [9].

Деякою особливістю, на відміну від згаданих кодексів, володіє КК Болгарії, оскільки статті цього кодексу не мають назв, назву мають лише глави та розділи, які містяться у частині глав. Після глави XI Загальної частини цього КК міститься Додаткове положення, в якому у ст. 93 дається роз'яснення змісту певних термінів [10].

На нашу думку, утворення окремого розділу у Загальній частині КК, який би був присвячений роз'ясненням певних термінів, які містяться у нормах кримінального закону, було б цілком доречним. Оскільки інколи велика кількість можливих інтерпретацій того чи іншого терміна чи термінологічного звороту вражає. Видається, у Загальній частині КК України необхідно дати автентичне тлумачення термінів, які використовуються у всьому кодексі. У такій необхідності переконався і законодавець, про що свідчить прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 року (вступає в дію 1 квітня 2010 року), оскільки ним вноситься доповнення до ст. 18 КК України частиною третьою та четвертою, які дають визначення поняття службової особи. Щодо тих термінів, які є характерними для окремих розділів, то їх тлумачення необхідно давати на початку цих розділів. Яким саме чином розмістити це тлумачення – чи окремою статтею, чи частиною статті, чи іншим чином може стати підґрунтям для наступних наукових досліджень.

Література

1. Козаченко И.А. Язык – душа и совесть уголовного закона / И.А. Козаченко // Правоведение. – 2003. – № 2 (247). – С. 109-116.

2. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія / М.І. Хавронюк – К.: Юрисконсульт, 2006. – С. 1048.
3. Уголовный кодекс Эстонской республики / науч. ред. и перевод с эстон. В.В. Запелалова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 262 с.
4. Уголовный кодекс Республики Таджикистан (с изменениями и дополнениями на 1 декабря 2001 г.). – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 410 с.
5. Уголовный кодекс Грузии (с изм.и доп. на 1 августа 2001 г.). – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 409 с.
6. Уголовный кодекс Республики Узбекистан (сизм. и доп. на 15 июля 2001 г.). – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 338 с.
7. Уголовный кодекс Республики Молдова / науч. ред. А.И. Лукашов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 408 с.
8. Уголовный кодекс Республики Беларусь. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 474 с.
9. Уголовный кодекс Республики Латвия / науч. ред. А.И. Лукашов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 313 с.
10. Уголовный кодекс Республики Болгария. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 298 с.

Анотація

Коханюк Т.С. Введення термінологічного розділу до Загальної частини КК України як умова забезпечення права як системи. – Стаття.

Деякі терміни можуть мати відмінне тлумачення, що негативно впливає на правозастосування. Оскільки інколи той чи інший термін чи термінологічний зворот по різному інтерпретується. Видається, у Загальній частині КК України необхідно дати автентичне тлумачення термінів, які використовуються у всьому кодексі.

Ключові слова: термінологічний зворот, Загальна частина КК України, тлумачення.

Summary

Kohanyuk T.S. Introduction of terminological division to General part of CC of Ukraine as a condition of providing of right as systems. – Article.

Some terms can have various interpretations. This interpretations can have a negative influence to the law enforcement so sometimes this or that term or a terminological phrase could be interpreted in different ways. In the General part of the Criminal Code of Ukraine it is necessary to give authentic interpretation of terms which are used in the all Code.

Key words: reverse terminology, general part of the Criminal Code of Ukraine, the interpretation.

УДК 343.2.01

А.С. Кузембаев

ДОКТРИНА В СИСТЕМЕ ИСТОЧНИКОВ УГОЛОВНОГО ПРАВА

Говоря об источниках права, теория права имеет в виду и материальные источники формирования права, т. е. условия жизни людей в обществе («источники права в материальном смысле»), и форму выражения правовых норм («источники права в формально-юридическом смысле»). Для уяснения сущности уголовного права важны оба источника. Под источниками права в формально-юридическом